سیدی .. دونیایەك بۆ وێرانبوونی منالی

ڕیپۆرتاژی / ئەوزاد مەحمود

جەنگی براکان ، یاخود ئەوشەڕەی کەنێمە نێومان لێنا شەڕی براکوژی ، بەشێك لەهۆکارەکانی سەرهەڵدانی ، دەگەڕێتەوە بۆ ئاتامادەگی پەروەردەیەکی تەندروست و عەقلانی و پۆلێن کراو لەنێو کایەکانی خێزانی کوردیدا . بەوواتایەی ، خێزانی کوردی هەمیشە گیرۆدەی جۆرە بیرکردنەوەو مامەڵەیەکی ناساغلەمە لە هەمبەر وەبەرهێنانی منال و گەورەکردنی ئەو بونەوەرە ناسك و هەستیارە .

وەك گوتمان ، جەنگی براکان کەسالانێکی زۆر درێژەی کێشا بەبێ ئەوەی هیچ سنورو کایەو فەزایەکی ئاینی و کۆمەلایەتی و ئینسانی بناسێت . ئەو بونەوەرە کوردیانە جەنگاوەرو سەربازی بەرەکانی بوون ، کەلە باوەشی خێزانی کوردییەوە گەشتنە ئەو بەرەیەی جەنگ و ئەو منالانەی دوێنێ سازیانکرد ، کەلەدەمی منالی دوێنێیاندا هەمیشە گەمەو خەون و خەیالەکانیان ، لاسایی کردنەوەی دنیای گەورەکانیان بوو . گەورەکانیشیان بەشێك بوون لە پێشمەرگەو پیاوی فیرار لە سوپای ڕژێم و بەشێکیشیان . کەم بووبێت یان زۆر ، چەکبەشانی ڕژێم و بابەتی لەو جۆرەبوون . ئیتر بەهەرشێوەیەك لەشێوەکان لاسایی کردنەوەی گەورەکان ، پێویستی بە توفەنگی بچکۆلەو شەڕی بچکۆلەو برینداربوونی بچکۆلەو توندو تیژی بچکۆلە هەبووە .

(سالار) تەمەنی تەنها دوازدە ساڵەو لەنێو جەرگەی بازاڕی سەیدسادقدا ، بەدیار عارەبانەکەیەوە دانیشتووەو هاواردەکات ((خۆشترین فلیمی کۆمیدی .. فلیمی حەرب .. گۆرانی کوردی مان هەیە)) ئەو ، چەند سیدیەك لە سیدیەکانی سەرعارەبانەکەی بەدەستەوە گرتووەو دوو منداڵیش دەیانەوێت .

دوای تەماشاکردنی سیدییەکان ، سیدیەکی فلیمی حەرب لەسالار بکڕن ... سالار دڵنیایان دەکاتەوە کە دوای لێدانی ئەوسیدییە لەماڵەوە ، پەشیمان نابن لەکڕینی ئەو فلیمەوقسەکەی تەواو ناکات ، پارەی سیدییەکە لەیەکێك لەمنالەکان وەردەگرێت .

خاوەنی یەکێك لەدوکانی سیدییەکان کەناوی (هەورامان قادر)ەو تەمەنی بیست ساڵانە ، تەئکید لەوەدەکاتەوە ، کەڕێژەی هەرە زۆری کڕیارانی سیدی (بەهەموو جۆرەکانییەوە) منداڵن و دوای ئەوانیش لاوان . وەك هەورامان دەڵێت ، بەدەگمەن ئەگەر ڕۆژێك پیاوێکی جامانە بەسەر بێت و هەواڵی سیدییەك بپرسێ . . لەوکاتەدا کەهەورامان سەرقاڵی وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی (شەقام)ە ، منداڵێك لەدوکانەکەیدا چاوەڕوانە ئەو سیدییەی پێبدات کەداوای کردووە .خاوەن دووکان دەست بۆ منداڵەکە ڕادەکێشێت و دەڵێت ، منالانی ئەوتەمەنە ، بەزۆری حەزیان لە فلیمی حەرب و کۆمیدییە .

لەدوای ڕوخانی ڕژێمی بەعسەوە ، بازاڕی سیدی ڕۆژ لەدوای ڕۆژ گەرمتر دەبێت و بەتایبەتی ئەوفلیمە توندوتیژانەی کەسیخناخن لە وێنەی سەربڕین و کوشتارو شێواندنی جەستەی مرۆڤ . ئەم سیدیانە کاریگەرییەکی نێگەتیڤی خەتەرناکیان لەسەر منداڵ هەیەو کارکردێکی نێجگار مەترسیدار دەخوڵقێنن لەزەینی منالاندا . لەبەرامبەریشدا ، کەنالە لۆکاڵییەکانی کوردستان ، بەبێ ڕەچاوکردنی تەمەنە جیاوازەکان و دانانی هێمای تەمەن لەسەر شاشەی فلیمەکان ، هەموو جۆرە فلیمێکی توندوتیژ دەکەنە بابەتی شەوانەیان .

ئەو ڕەچاونەکردنەی هەستی منالان لەبەرامبەر شاشەکانی تیڤیدا ، بەرپرسیاریەتییەکی گەورەیەو پێویستە کەناڵەکان و وەزارەتی ڕۆشنبیری درکی بکەن و سانسۆر لەسەر تیڤییەکان دابنێن . چونکە بێگومان وەك (محەممەد سالح) دەڵێت ، ئەوە جگە لەوەی دەبێتە بێبەرنامەیی ، هاوکات منالگەلێکی زۆر لەبەدەم شاشەکاندا هەمیشە چاوەڕوانی فلیم دەکەن و ئەوفۆناغەی تەمەنیشیان گەلێك ناسك و هەستیارە.

(ئارام قادر) یەکێکی ترە لەخاوەنی دوکانی سیدییەکانی بازاڕو ئەویش بەهەمان شێوە ، مشتەرییەکانی ڕۆژانەی منالانی تەمەنی (٧تا ١٥) سالانن و پێیشی وایە لاوازی کەنالەکوردییەکان وایکردووە کە منال بێنە ئەوێ وهەواڵی سیدی تازەو خۆش بپرسن .. ئەو لەنێوان کڕیارەکانیدا ئازانێت کە فلیمی کۆمیدی کوردی زیاتر دەفرۆشێ یان فلیمی حەربی بیانی .. چونکە ئەو دووسیدییە مشتەرییان زۆرە . (ئارام) فلیمە هندییەکانیش باسدەکات ، کە کڕیارییان تاڕادەیەك هەیە . . بێ کارەبایی ، دەردی سەختی ئارام و هاوڕێ دوکاندارەکانییەتی ، چونکە لەوکاتەوەی کە کارەبا لەماوەی بیستوچوار کاتژمێردا تەنها چوار کاتژمێر هەیە ، سیدی زۆر نافرۆشێت .

(هەورامان) دەڵێت ئەگەر (حەمە دەمبڵ) فلیمی تازە بخاتە بازاڕەوە ، ئەوا منالان بەلێشاو دێنە لامان و ئەو سیدییە دەکڕن . چونکە حەمە دەمبڵ ، بەلای خەلکی ئەم دەڤەرەوە فلیمەکانی تاموچێژێکی زۆری هەیە .

منالێکی ڕشتالەی چلکن ، کەلەدوکانی یەکێك لەسیدی فرۆشەکاندا چاو بۆ سیدییەکی خۆش دەگێڕێت ، بەم شێوەیە گفتوگۆی لەگەڵ کردین :

- ناوت چییە ؟

• عجیل ؟

- خەلکی کوێی ؟

• کورەچوزانم خەلکی کوێم . هەر ڕۆژەو لەشوێنێك ئەژین ! ئێمە شارو شوێنمان نییە .

- بۆ ؟

•مـن منالی خێمەکانی لای سەراوم . براگەورەکەم ئاردومی فلیمێکی حەربی خۆشی بۆبکڕم و ئەو فلیمە پێکەنینەشم بۆخۆم کڕیوە . (ئەو منالی فەرەج بوو) .

-کێ پارەت پێدەدات بۆکڕینی سیدی ؟

•دایکم . دایکم پارە بەمن وبراگەورەکەم و باوکیشم دەدات . دایکم کاردەکات .

-ناخۆشە هەر ڕۆژەو لەشوێنێك بیت ؟

•بەشان هەڵتەکاندنەوە ، نا ناخۆش نییە . جاشوێن چییە .

گوندی (مێرگەسەر)ی خۆشناوەتی ئاوەدانکراوەتەوە... بەلآم..!

شەقام/دۆلی خۆشناوەتی:

دۆلی بالیسان.دۆڵێکی فراوانەو دەکەوێتە سەر ڕێگای سەرەکی سۆران- بیتوێن، کەچەندەها گوند لەخۆ دەگرێ‌و شوێنێکی سەرەکی کشتوکاڵکردنەو هەمیشە جێگای شۆڕش بەرخودان بووە گوندی مێرگەسەر دەکەوێتە ناوەڕاستی (١٢) گوند ماوەیەکە ئاوەدانکراوەتەوە بەلآم زۆربەی خزمەتگوزارییەکان وەکو پێویست نییە وەکو ئاوی خواردنەوەو فەرمانگەی تەندروستی‌و نەبوونی قوتابخانەی دواناوەندی‌و کەمی ڕێژەی مامۆستایان‌و هتد..

زۆربەی گوندەکانی (باسەرەو ئواوەو وەرە مەلۆك، هرمك‌و بێ ئاتان‌و چیوەی خواروو چیوەی سەرو سوێرە، زیغان‌و رووبارەو بێراوەو گردە سۆرو....هتد

صابر مغدید وەکو ئەنجوومەنی گوند بەم شێوەیە باس لە کێشەو گرفتی گوندەکەیان دەکات:

من وەکو ئەنجومەنی گوند بەراستی زۆر خۆشحاڵ بووم بەوەی سەردانی ئێمەتان کرد بۆ ئەوەی دەنگی خۆمان بگەیەنین بەلایەنی پەیوەندیدار لەرووی ئاوو خوێندن‌و فەرمانگەی تەندروستی زۆر مەغدورین ئەمەش دەگەڕێتەوە سەر هەردوو ئیدارەی حکومەتی هەرێمی کوردستان،

هەروەها کاك صابیر ئاماژەی بەوەدا کەزیاتر لە(٤٠٠) چوار سەد قوتابیمان هەیە (١٤٠) قوتابی لەقۆناغی دواناوەندین و کەچی تا ئێستاش قوتابخانەی دواناوەندیمان نییە. هەروەها مامۆستاشمان هەر نییە زۆر سوپاسی مامۆستایانی بالیسان دەکەین کەدوای دەوام دەرسی ئیزافیمان بۆ دەڵێنەوە داوا لەحکومەت دەکەین کەوا قوتابخانەی دواناوەندیمان بۆ بکاتەوەو مامۆستامان بۆ بنێرن بەتایبەتی پەروەردەی رانیە.

سەبارەت بەبنکەی تەندروستی مێرگەسەر ئاویراو دەڵێ: بینایەی بنکەی تەندروستی دەرچوو لەسەر بناغەی (٨) ژوور زیاتر بوو، کەچی ئێستا (٢) دوو ژووری دروستکراوە و هەموو ئەو گوندانە دێن بۆ ئێرە کەچی ئەدەرمانی پێویست هەیە ئەدکتۆرو ستەرمان هەیە. تەنیا یەك برین بێچ‌و یەك بەردەستی لێیە، دانیشتوانی ئەم گوندانە سەردانی دەکات چونکە وادیارە لایەنی پەیوەندیدار. دەزانن بەلآم جێبەجێ ناکەن.

سەبارەت بەئاوی خواردنەوە لەساڵی ١٩٩١ ئاومان بۆ چاك کراوە بەلآم بۆ دوو تا چوار پێنج ماڵ کەچی ئێستا زیاتر لە(١٠٠) سەد ماڵین، جگە لەمەش مەترسی نەخۆشی لێدەکەوێتەوە دیارە ئەو پرۆژە ئاوەی کە هەیە بە زەحمەتێکی زۆر دەگاتە ماڵەکان.

داوا دەکەین حکومەتی هەرێم (سلێمانی) لایەکمان لێ بکاتەوە بەراستی (مێرگەرسەر) پێویستی بەزۆرێك لە خزمەتگووزاری هەیە.

پارشێوی بومەلەرزە
شەوێك کە هەموومان بیرمان لەمردن دەکردەوە

ڕیپۆرتاژی / پ . شارەزوور

لەسەر ڕێگای گشتی سلێمانی – سەید صادق، مامۆستای قوتابخانەیەك لەسەر کورسییەکی نایلۆن بە پەتانییەکەوە ئەو شەوە شووەمەی بەڕێکرد، کە گوایە بومەلەرزەی ئەژدیهای پێ دەنێتە گیانیان و، دیارە ئەویش خۆی ژیانی زۆر خۆشویستووە .دەنا بەو شەوە ساردە سەر جادەیەکی گشتی ناکاتە مال و حالی خۆی.

دیمەنی ئەو مامۆستایە، سەربردەی شەوێکی شوومی ئەو دەڤەرە دەگێڕێتەوە، کاتێ مۆبایلەکان کەوتنە کارو لە خانەقین و کەلار و کفرییەوە هەواڵی پێشهاتی ڕوودانی بومەلەرزەیان گەیاندە شارو شارۆچکەکان، بەڵێ ئەو شەوە ٢٠٠٥/١١/٦ لەکاتژمێر دوو دا . تەواوی هاوڵاتیانی شارۆچکەی سەیدسادقیش ڕژانە دەرەوەو ماڵەکانیان چۆلکرد . خەلك هێندە بەپەلە بوون بۆچۆلکردنی ماڵەکانیان ، کەماڵەکانی خۆیان لێبووبووە گۆڕێك و حەسرەتیان بوهەرچی زووە لێی دەرباز ببن .

لەتەواوی کۆلآن وکوچەو شەقام وبازاڕدا ، دەستەدەستە هاولاتیان بەچرایەکەوە ڕێیان دەکرد بەبێ ئەوەی ئەو جێگەیە دیار بێت کەبۆی دەچن و هاوکات لەدەرەوە هەستیان بەدڵنیایی دەکرد بۆمانەوە لەژیان . لەبەردەم دەرگای ماڵەکانیشدا ، منال وژن لێی دانیشتبون وبەتانیان لەخۆیانەوە ئالاندبوو تاوەکوولەشەڕی سەرمابەدوور بن .

ئەوپارشێوە ئەگەر چی شەوی سێیەم ڕۆژی جەژنیش بوو ، بەلآم دەنگوباسی ئەگەری ڕوودانی بومەلەرزە ، بۆ جارێکی دیکە بە (نان و ترس) پارشێوی بەخەلك کرد هەتاوەکوو ڕۆژبویەوە ... لەسیمای هەموو خەلکیدا ، مردن بەئاشکرا دەبینراو درکت بەوەدەکرد کەئەو مەخلوقەی لەدەرەوەبوو ، چەندە خەمی لەدەستدانی ژیانییەتی لەوجەژنەدا کەڕەمەزانەکەی زۆر بەساردی پێشوازی لێکرا . .

ئەو شەوە ، دەنگوباسەکانی کەلار ، بۆ جارێکی دیکەش بونە پێشەنگی دەنگوباسی بومەلەرزەو هەواڵەکەش هەرلەوێوە دزەی کرد . ئیتر ئەو شەوە زۆر بیرم لەگرنگی کەلار کردەوە . ئەگەرچی ئەو دوو زەمین لەرزەیە زۆر لەیەکەوە دوورن ، بەلآم هەردووکیان ، موزاهەرەکەو زەمین لەرزە سروشتییەکە ، هەرلەکەلارەوە دێن و هەرناوی ئەوشارۆچکەیە دەکەن بەگوێیەکاناندا .

گەرچی بومەلەرزە هیچ پەیوەندییەکی بەشەوو ڕۆژەوە نییە ، بەلآم خەلکی زۆر بەخەمی ڕۆژ بوونەوەوە بوون و تەواوی هاولاتیانی شارۆچکەکە لەدلە کوتێیەکی بەردەوامدا بوون . (سەیدسادق و پێنجوێن و دەربەندیخان و عەربەت وزەڕایەن وسلێمانی و ... تاد)) خالی نەبوون لەو دەنگوباسە خەمناکەو زۆرینەی هاولاتیانی ئەو شارۆچکەیە لەدەرەوە ڕۆژیان کردەوە .

(مۆبایل) دەورێکی ئێجگار گرنگی گێڕا لە کۆکردنەوەی خەلك و چۆلکردنی ماڵەکان . بەلآم ترسەکە ، زیاتر ئەو وێنە جیهانیانە خستیان کردوە کە ماوەیەکی زۆرە کەنالەکانی سەتەلایت لە تەواوی جیهانەوە وێنەی بومەلەرزە پەخش دەکەن بەخەسارە گیانی و ماددی یە زەیەلاحەکانییەوە .

(پورە ئامین) لەو باوەڕەدایە کەبومەلەرزە غەزەبی خوایەو لەهەر میللەتێکی بگرێت ، وێرانی دەکات و بەئاگایان دێنێتەوە . . (محمد) ی تەمەن سی ساڵیش ، هیچ کاتێك غەزەب و بەمەلەرزەو ڕوداوە سروشتییەکان بەیەکەوە نابەستێتەوەو بە کردەیەکی سروشتی دەزانێت لەئەنجامی کۆمەڵێك کارلێکی فیزیکییەوە . خالە (حسێن)یش لەوێدا هاوڕای (پورە ئامین)ە ، کە ئەم ڕەمەزانە زۆربوون ئەوانەی کەبەهیچ شێوەیەك قەدری ڕەمەزانیان نەگرت و یەك سەعاتیش بەڕۆژوو نەبوون .

زۆرینەی ئەوانەی کەتەحلیلیان بۆ دیاردەکە کرد ، تەحلیلێکی تەواو ئاینی بەبیرکردنەوەیاندا زاڵ بوو . کۆك بوون لەسەر ئەوەی کە خوا خەلك لەبێئاگایی و گومڕایی بەهۆش دێنێتەوە . ئەگەرچی بومەلەرزەکەی ئەو شەوە ، جگە لەدەنگوباسی کۆلانەکان و جرت وفرتی مۆبایل زیاتر هیچی ترنەبوو ..

لەو سەردەمەی تەکنەلۆژیا
سۆران کتێبخانەیەکی لێ نییە!

ڕیپۆرتاژ.پ. سۆران

سۆران. ناوچەیەکی فراوان‌و شوێنی جوگرافیای پەرش‌و بلاوبۆتەوە بەلآم نەبوونی کەم‌و کوڕی لەشارەکە هەم سیمای شارەکەو هەم لەرووی رۆشنبیری گرفتێکی دیارو بەرچاوە. نەبونی کتێبخانە لەشارێکی وەها فراوان‌و کێشەی زۆربەی رۆشنبیرو ئەدەب دۆستان‌و خوێندکاران‌و مامۆستایان‌و فەرمانبەران‌و ..هتد، ئەوان داوای بوونی کتێبخانەیەك دەکەن کەسەرچاوەو ئاسانکاری لەخۆ ئەگرێ فریاد ئیروانی (رۆژنامەنووس) گرفتی سەرەکی خوێندەواری سۆران لەنەبوونی کتێبخانەیە چونکە دەڵێ: سەرچاوە زانستیەکان‌و گۆڤارو رۆژنامە لەو ناوەندە دەست دەکەون بەهۆیەوە زیاتر لاوانمان پێیەوە رۆشنبیر دەبن و، خۆیان پێدەگەیەنن.

بەتایبەتیش کە ئێرە پەیمانگای مامۆستایان‌و پەیمانگای تەکنیکی لێیەو وای لەقوتابیان کردووە کەلە سەرچاوەی زانستی‌و رۆشنبیری‌و ئەدەبی بێ ئەزموون‌و کەم توانا بن.

عەبدوڵلا ئەنوەری (هونەرمەند)یش: وەکو خۆی باس دەکات کەفەرمانبەر گرفتی گرانی پەرتوکەکانی هەیە نەبوونی کتێبخانە گرفتێکی زۆری دروست کردووە چونکە کتێب لەبازاڕدا گرانە و ئاسانکاری نییە بۆ خۆرۆشنبیرکردن.

کەژاڵ بەرزنجی (فەرمانبەر) دەڵێ: زۆر حەزمان لەخوێندنەوە هەیە بەلآم لەبەر نەبوونی کتێبخانەو نەبوونی هیچ سەرچاوەیەکی رۆشنبیری وایکردووە کەفەرمانبەر بێبەش بن لەبواری رووناکبیری گشتی. چونکە نرخی کتێب گرانە بەتایبەتی کەفەرمانبەریش موچەکەی بەشی کتێب کڕین ناکات و ژیانیش قورسە.

رێبوار مەعروف مستەفای قوتابی پەیمانگای تەکنیکی سۆران بوونی کتێبخانە لەسۆران بە سەرچاوەیەکی گرنگە بۆ قوتابیان‌و لاوانی دەڤەرەکە پێناسە دەکات، ئەو ، ئاماژە بەوە دەکات کە: زۆری سەرچاوە وەدەست هێنانی شتە نوێیەکانی ئەم سەردەمە بۆ داهێنان‌و بلاوکردنەوە لە کتێبخانەدەست دەکەون بەلآم بەداخەوە کتێبخانە گرفتی هەرە گەورەی قوتابیانی پەیمانگاو کۆلێژەکەمانە لەسۆران چونکە ئێستا سەردەمی بەرەو پێشچوونە (تەکنولۆژیایە) کەچی بەداخەوە سۆران کتێبخانەیەکی لێ نییە دەبوایە حکومەتی هەرێمی کوردستان کتێبخانەیەکی سەردەمیانەی بۆ دەڤەرەکەمان دروست کردبا.

عامر قادر رۆستای شاعیریش دەڵێ: کتێبخانە لەشاری سۆران زۆر پێویستە چونکە سۆران فرەوان بووە چەندین چین‌و توێژی تیادا نیشتەجێیە لەگەڵ ئەوەشدا رێژەیەکی زۆر لەنووسەران‌و رۆشنبیران لەشاردا هەیە بەلآم نەبوونی کتێبخانەی گشتی کاریگەرییەکی ئەوتۆ خستۆتە سەر رۆشنبیران کەکاتی دەست بەتاڵ دەبن ناتوانن روو لەکام لا بکەن بۆ کاتی خوێندنەوەو بەسەر بردن. ئەگەر کتێبخانە هەبوایە ئەوکاتە بەتاڵەیان پڕدەکردەوە بەخوێندنەوە بۆ زیاتر خۆ رۆشنبیرکردن کاریگەرییەکی زۆر هەیە بۆ رۆشنبیران.

هەڵمەت کۆیی قوتابی کۆلێژی پەروەدە.

نەبونی کتێبخانە واتا نەبوونی زانیارییەکی زۆر کەم چونکە ئێمەی قوتابی پێویستمان بەکتێبخانە هەیە لەکۆلێژو قوتابخانەکان ئەوەکو لەشارێکی وەکو سۆران هیوادارم ئەك گرفتەمان بۆ چارەسەر بکرێت هەر هیچ نەبێ لەشاردا هەبێ. هەر باشە.